

Leonarda Dacewicz
(Białystok)

ANTROPONIMIA ŻYDÓW TYKOCIŃSKICH W PIERWSZEJ POŁOWIE XX WIEKU

Przedmiotem niniejszego opracowania jest charakterystyka antroponimii tykocińskich Żydów z I połowy XX wieku oraz porównanie jej z zasobem nazwisk z połowy XIX wieku, ze zwróceniem uwagi na przejawy niestabilności systemu w zakresie dziedziczenia nazwisk w tym wcześniejszym okresie. Podstawę porównania stanowi materiał z ksiąg metrykalnych z lat 1826–1833, który został omówiony w artykule Zofii Abramowicz i Leonardy Dacewicz *Proces stabilizacji i przyjmowania nazwiska dziedzicznego przez Żydów Podlasia* [2012, 31-42], oraz nazewnictwo zawarte w unikatowym dokumencie *Sefer Tiktin*, czyli *Księga pamięci Tykocina* wydana w Tel Awiwie w 1959 roku i przetłumaczona na język polski przez Ewę Wroczyńską w 1996 roku, w 55 rocznicę zagłady Żydów tykocińskich, która miała miejsce w sierpniu 1941 roku. Opracowanie zawiera spis imienny żydowskich rodzin – mieszkańców Tykocina z 1936 roku¹.

Lingwistyczno-kulturową analizę nazewnictwa z różnych względów należy umieścić w kontekście historii osadnictwa Żydów w Tykocinie, ponieważ czynniki pozajęzykowe odcisnęły wyraźne piętno na antroponimii wyznawców religii mojżeszowej przybyłych na Podlasie w różnych okresach z różnych krajów europejskich. Migracja ludności żydowskiej była ważnym czynnikiem kształtującym nazwiska tej grupy etnicznej. Wpływała na obecność w nazewnictwie Żydów Podlasia struktur charakterystycznych dla innych narodów europejskich i znalazła bezpośrednie odzwierciedlenie w nazwiskach odmiejscowych.

¹ *Zagłada Żydów Tykocina w 55 rocznicę*, tłum. E. Wroczyńska, wyd. Muzeum Okręgowe w Białymstoku, Białystok – Tykocin 1996.

W czasach historycznych w Tykocinie mieściła się druga co do wielkości (po krakowskiej) gmina żydowska w Polsce. Żydzi osiedlali się w miastach podlaskich (w tym w Tykocinie), położonych między Litwą a Koroną, ponieważ tędy wiodły szlaki handlowe oraz drogi migracji ze Wschodu na Zachód. Osadnictwu sprzyjały także inne czynniki: wieloetniczny charakter osadnictwa, dość liczne lokacje nowych miast, panujący do połowy XVII w. pokój, a także życzliwy stosunek do ludności żydowskiej właścicieli podlaskich dóbr. Współistnienie kilku konfesji sprzyjało wzajemnej tolerancji. Przywilej „de non tolerandis Judaeis” stosowano tylko w miastach królewskich, gdzie Żydzi nie zorganizowali gmin.

Początki osadnictwa Żydów w Tykocinie sięgają I połowy XVI wieku. W 1522 roku wojewoda trocki, Olbracht Gasztołd, sprowadził do tego miasta 9 rodzin żydowskich z Grodna. W 1552 roku w Tykocinie było 37 domów żydowskich. Od 1522 do 1576 roku liczba żydowskich mieszkańców w tym mieście wzrosła sześciokrotnie [Leszczyński 1974, 39; Leszczyński 1980, 23].

W początkowym okresie osadnictwa, w celu zaspokojenia potrzeb religijnych, gminie tykocińskiej podporządkowani byli także Żydzi Choroszczy, Zabłudowa i Gródka. Po włączeniu w 1569 roku Podlasia do Korony, miasto Tykocin wraz z gminą żydowską znalazło się w jej granicach, a część podległych temu kahałowi skupisk żydowskich pozostała na Litwie. Z biegiem czasu o hegemonię nad tymi skupiskami wybuchł spór pomiędzy gminami żydowskimi Grodna i Tykocina, który trwał z przerwami blisko 100 lat [Leszczyński 1983, 85-87].

Ogromna liczba Żydów, uchodźców z Korony i Litwy, osiedliła się w województwie podlaskim w latach 1663–1717, na przykład w 1655 roku spośród czternastu miast ziemi bielskiej w dziesięciu zamieszkiwali Żydzi, a w czterech były już gminy żydowskie. Masowe przybycie imigrantów na ziemię bielską potwierdza wysłana około 1667 roku przez kahał tykociński skarga do Sejmu Żydów Korony informująca o nadmiernej ilości przybyszów i związanej z tym faktem „tragicznej” sytuacji miejscowych Żydów [143; Leszczyński 1974, 42].

Po trzecim rozbiорze Rzeczypospolitej, Podlasie (z wyjątkiem ziem leżących na południe od Bugu) dostało się we władanie Prus. Utworzono prowincję Neuostpreussen. W 1797 roku Fryderyk Wilhelm II wydał *General juden Reglement (Generalne Urządzenie Żydów)*. Dokument ten miał wyraźnie antyżydowski charakter i wprowadzał różnorodne zakazy wobec wyznawców religii mojżeszowej: zakaz zmiany miejsca zamieszkania i zajęć oraz zakaz zawierania małżeństw bez zgody władzy administracyjnej. Zlikwidowano kahały i sądy żydowskie. Żydzi powinni byli podlegać sądom chrześcijańskim, mieć przedstawiciela we władzach miejskich i płacić takie same podatki jak

chrześcijanie. Należało wprowadzić dla Żydów świeckie szkoły. Rabini powinni byli znać język polski i niemiecki. W wyniku interwencji u władz pewne przepisy złagodzano. Władze pruskie zajęły też stanowisko wobec używanego przez Żydów nazewnictwa osobowego [Leszczyński 1986, 48].

Według spisu pruskiego w 1799 roku w 19 miastach podlaskich mieszkało 10 085 osób pochodzenia żydowskiego. Żydzi stanowili 35,8% ogółu ludności miejskiej. Był to wyjątkowy odsetek w skali całej Korony (dla por. na terenie Wielkopolski i wschodnich Kujaw – kamery poznańska i kaliska – Żydzi stanowili nieco ponad piątą część ludności miejskiej [Guldon 1989, 50; Wąsicki 1964].

W 1800 roku Żydzi stanowili około 70% ludności Tykocina. W roku 1807 roku Tykocin znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego, a w 1815 roku – w granicach Królestwa Polskiego, gdzie pozostawał do 1918 roku [<http://pl.wikipedia.-org/wiki/Tykocin>]. W związku z tym nazewnictwo Żydów nie podlegało takim zmianom, jak np. antroponimia Żydów białostockich, którym władze zaborcze narzucały określone rygory prowadzące do rusyfikacji żydowskiego nazewnictwa.

Na początku XX wieku z przyczyn natury gospodarczej bogate kupieckie miasto Tykocin zaczęło ekonomicznie wegetować. Młodzież, w tym także pochodzenia żydowskiego, zaczęła emigrować, początkowo głównie do Stanów Zjednoczonych, później, po pierwszej wojnie, całe rodziny wyjeżdżały do Izraela. Tuż przed II wojną światową w Tykocinie zamieszkiwało około 5 tysięcy mieszkańców, z czego 50% stanowiła ludność żydowska [<http://www.kirkuty.xip.pl/tykocinzeznania.htm>].

W wspomnianym spisie Żydów Tykocina, datowanym na 1936 roku, odnotowano 503 rodziny zapisane według następujących wzorców:

- Dowa Goldberg z domu Zilbersztejn (żona Mosze Goldberga), jej synowie Jechiel-Michael, Zisl i Jehuda-Akiwa (pozycja 57);
- Arie-Leon Goldsztejn, jego żona Emilia z domu Zilbersztejn, ich syn i córka (p. 75);
- Ezechiel-Berl Grodzieński, jego Debora z domu Goldman, ich synowie: Chone, Mordechaj i Eliezer (p. 113);
- Fejwl syn Dow-Bera Grosman, jego żona Sara, ich syn Dow-Bercza i ich córka Menucha (p. 114);
- Szlomo Zilbersztejn, jego żona Tejbl z domu Rabinowicz, ich syn Cwi i córka Hadasa (p. 170);
- Szlomo Lejb syn Abrahama-Mordechaja Choroszcz, jego żona i dwoje dzieci (p. 202);
- Chaim syn Abrahama Tykocki, jego żona Sara z domu Kapica, ich córka Rejzla i syn Jakub (p. 214);

- Mosze syn Gerszona Luksemburg i jego żona Szejna-Towa (p.275);
- Sara-Rywka Kropownicka i jej mąż Abraham Lejb (p. 447);
- Arie-Lejb Rywecki, jego żona Judyta z domu Zalcman, ich synowie: Aron i Józef i dwie córki (p.464);
- Jehoszua syn Izraela Szuszkas, jego żona Cipora-Fejgel z domu Gerszuni i ich syn Tana (p. 473).

1. *Imiona w systemie antroponimicznym Żydów tykocińskich*

Od początków osadnictwa charakterystyczną cechą imiennictwa żydowskiego na Podlasiu było bogactwo wariantów fonetycznych i morfologicznych imion. Imiona Żydów białostockich z okresu XIX – poł. XX wieku stanowiły przedmiot rozważań wielu prac autorstwa Z. Abramowicz, w tym opracowania monograficznego [Abramowicz 2010]. Wcześniejsze imiennictwo żydowskie, z XVI-XVIII wieku, zostało omówione w mojej monografii [Dacewicz 2008, 56].

Męski system imienniczy Żydów opierał się w największym stopniu na imionach biblijnych hebrajskiego pochodzenia, np. *Abel, Abram, Aron, Beniamin, Elia*, ale także talmudycznych, np. *Bencion, Meer, Nachman, Nisan*; hebrajskich postbiblijnych, np. *Chaim, Symcha* oraz jidyjskich, np. *Alter, Ber, Gutman, Hirsz, Wolf*. Zapożyczali też imiona od chrześcijan, np. *Aleksander, Bogdan, Frantz, Marek, Mitrofan, Roman, Szczęsny; Grigorij, Ferdynand, Maksymilian, Lubomir, Leon, Julian*. Nie zapożyczano jednak imion przypadkowo [Dacewicz 2008, 44, 53-60; Abramowicz 2010, 113].

Imiennik żeński w większym stopniu opierał się na nazewnictwie jidyjskim, co było w pełni uzasadnione: źródła biblijne nie dostarczały obfitości imion żeńskich. Na Podlasiu najczęściej nadawane imiona to: *Chana, Debora, Leja, Rywka*. Lukę wypełniły imiona postbiblijne, np. *Chaja, Małka, Margoles, Sima* oraz powstałe w jidysz, np. *Bejla, Szejna, Taube, Złata, Czerna, Szprinca*. Chętnie też zapożyczano imiona chrześcijańskie, np. *Benigna, Helena, Cecylia, Paulina, Regina, Rozalia, Fiedora, Olga* [Dacewicz 2008, 60-61; Abramowicz 2010, 113].

W antroponimii tykocińskich Żydów w I połowie XX wieku zasób imion zasadniczo nie zmienił się. Z cech istotnych należy odnotować mniejszą ilość form hipokorystycznych tworzonych przy pomocy słowiańskich sufiksów (w porównaniu z okresem wcześniejszym). Obok pojedynczych dość powszechnie występowały imiona podwójne (oraz jeden przykład potrójnego)², np. męskie pojedyncze: *Abraham, Aron, Baruch, Chaim, Dawid, Dow, Ge-*

² Wcześniej odnotowała to zjawisko Zofia Abramowicz w antroponimii Żydów białostockich (księgi metrykalne z lat 1835–1877) [2010].

dalia, Icchak, Izrael, Jakub, Meir, Mordechaj, Mosze, Nachman, Nate, Szlomo; podwójne: Arie-Lejb, Cwi-Hirs, Dow-Ber, Dow-Cwi, Jakub-Mosze, Józef-Meir; potrójne: po dziadku: „Jakub syn Aleksandra Zyskinda Leiba Gołda, jego żona Masza z domu Połubin, ich dzieci: Aleksander-Zyskind-Leib, Lea i Baruch” (p. 60); żeńskie pojedyncze: Brejna, Cila, Cirla, Chaja, Debora, Dicha, Ester, Gitla, Hinda, Liba, Małka, Matl, Mindel, Nechama, Rachel, Rywka, Sara, Szejna; podwójne: Brejna-Tejbel, Chaja-Hinda, Dowa-Gimpiela, Ester-Hinda, Jecha-Necha, Rachel-Ejtka, Sara-Dina, Sara-Lea, Sara Gitla.

2. Nazwiska

Zwyczaj i potrzeba posiadania nazwiska dziedzicznego (właściwie narzucona przez władze) wśród Żydów Podlasia wyraźnie zaznaczyła się dopiero w XIX wieku, o czym świadczy materiał antroponimiczny w zachowanych od 1826 roku księgach metrykalnych Gminy Żydowskiej w Tykocinie. Odnotowane w źródłach nazwy osobowe świadczą, że Żydzi korzystali z wzorców nazewniczych kraju osiedlenia, ale też w jak największym stopniu starali się zachować własną tradycję i własne zwyczaje nazewnicze, co przejawia się w warstwie imion i nazwisk odimiennych.

Na początku XIX wieku w funkcji nazwiska utrwaliły się przede wszystkim nazwy obcego pochodzenia (tzw. kulturowe), np. *Bryll, Flejszer, Grosman, Herszberg, Meierzohn, Morgensztern* itp. Ważną pozycję pod względem liczebności i prestiżu zajmowały dziedziczne nazwiska patronimiczne. Niemniej jednak te struktury nadal występowały też w podwójnej roli, z jednej strony były traktowane przez urzędników jak nazwisko, choć niekoniecznie dziedziczne. Tworzone dla kolejnych pokoleń od imienia ojca pełniły jednocześnie funkcję filiacyjną, np. *Leyba Abramowicz, Arya Eliasowicz, Szloma Josielowicz*. Nazwiskami sensu stricto były zazwyczaj formacje patronimiczne, posiadające w podstawach słowotwórczych nazwę miejscowości, nazwę zawodu lub określenie charakteryzujące ojca, czasami imię matki, np. *Blumowicz, Dynowicz, Miastkiewicz, Perłowicz, Rajgradowicz* itp. Cechę dziedziczności posiadały też nazwiska przezwiskowe, charakteryzujące, np. *Burak, Bursztyn, Choroszuca, Piwko, Rumianek*, nazwiska odmiejscowe, np. *Grodziński, Kurlandzki, Zawadzki*, i nazwy odzawodowe, np. *Pieczętarz, Rybak* [Dacewicz 2007; Abramowicz, Dacewicz 2012, 31-42].

– Nazwiska kulturowe (sztuczne)

W I połowie XX wieku tykocińscy Żydzi używali nazwisk, które na przeźreniu XIX wieku stopniowo zyskiwały status nazwisk dziedzicznych. Wśród nich wyróżniały się nazwiska obce w słowiańskim środowisku, np. *Altszuler*,

Akselrod, Berger, Brizman, Rozenblum, Szmuelson. Były to struktury jidyjsko-niemieckie, które Żydzi przywieźli na Podlasie, przybywając w II połowie XIX wieku z Niemiec, Austrii i Prus Wschodnich. Wyraźnie zaznaczyły swą obecność w XIX-wiecznych księgach metrykalnych, co oznacza, że tego typu nazwiska na badanym terenie pojawiły się wraz z nowymi osadnikami w latach 60. i 70. XIX wieku oraz w okresie późniejszym. Tego typu antroponimy badacze określają mianem nazwisk kulturowych lub sztucznych. Do tej grupy są zaliczane nazwiska przezwiskowe, które były złośliwie nadawane przez urzędników w celu poniżenia godności Żyda, i nazwiska ozdobne tworzone przez samych Żydów [Abramowicz, Dacewicz 2012]. W diaspory tykocińskiej w I poł. XX w. odnotowano liczne nazwiska kulturowe, np. Pinchas syn Icchaka Jakuba *Sefir* (p. 344), Dow-Lejb Sefirsztejn (p. 347), Chana *Rubinsztejn* (p.456), ...żona Chana z domu *Rotsztejn* (p. 344), Chana *Rubinsztejn* z domu *Goldsztejn* (p. 456), żona Eida z domu *Edelsztejn* (p. 294), Pinchas *Rozenblum* (p. 457), Gitl (żona Ajsera) *Winograd* (p.146), Brejna *Olsza* (p. 1), Benjamin syn Izraela *Żelazo* (p.165), Eliezer *Żółty* (p. 159).

Nazwiska te nawiązywały do historii i kultury narodu żydowskiego, często były oparte na symbolice narodowej [por. Tronina 1999; Abramowicz 2010, 381].

– Nazwiska patronimiczne i matronimiczne

Nazwiska patronimiczne obcego pochodzenia to przede wszystkim nazwy osobowe powielające wzorce niemieckie. Wraz z napływem od połowy XIX wieku ludności żydowskiej z Królestwa Polskiego i Europy zachodniej pojawiły się nietypowe dla antroponomii słowiańskiej struktury złożone z elementami: *-son/-zon, -kind, -man*, np. *Żona Ester z domu Lewinson* (p. 142), *Dawid Szmuelson* (p. 483), *Mordechaj Goldman* (p. 73) itp. Nazwy patronimiczne i matronimiczne (od imienia matki) tworzone za pomocą formantów pochodzących od niemieckiej fleksji dopełniacza: *-es, -s, is, -us*, np. *Menachem Mendel Chenes* (p. 212), *Icchak Lipkes* (p.286), *Miriam Szoskes* (p. 472) itp. Pojawiają się nazwiska równe imionom, np. *Szloma Lew, Dawid syn Szlomy Lew* (p.255, 256), nazwiska na *-i*: *Gerszon syn Elkany Gerszuni* (p. 121).

W XIX w. w antroponomii Żydów Tykocina odnotowano liczne przypadki żywych formacji patronimicznych na *-owicz* tworzonych na bazie imienia ojca, czasami też imienia matki. W I poł. XX wieku nazwiska genetycznie patronimiczne lub matronimiczne były dziedziczne i odznaczały się różnorodnością genetyczną i strukturalną. Stanowiły ważny składnik żydowskiego nazewnictwa. Obok wymienionych wyżej struktur jidyjsko-niemieckich funkcjonowały formacje derywowane słowiańskimi sufiksami, np. *-owicz*: Jehuda

Gniazdowicz (p. 110), *Abraham Jankielewicz* (p. 236), *Arie-Lib Osofowicz* (p. 8), *Eliezer syn Szlomo Piekarewicz* (p. 366), *Hinda Rabinowicz* (p. 455), *Samuel Sokołowicz* (p.492), *Dawid Złotkowicz* (p. 175) ...żona Gołda z domu *Berkowicz* (p. 341), *-ik/-yk*, np. *Jakub Krawczyk* (p. 442), *-ski/-cki*, np. *Arie-Lejb Rywecki* (p. 464); matronimiczne: *Chaja córka Abrahama Józefa Goldzin* (p. 65), *Samuel syn Szlomo Waltera Rykwowicz* (p. 466), *Zyskind Chiński* (p. 208).

– Nazwiska geograficzne

W XIX wieku w antroponimii Żydów podlaskich wystąpiły liczne formacje toponimiczne. Wśród Żydów tykocińskich też są wyraźnie widoczne. Ten typ nazwiska kształtował się w podobny sposób jak u ludności autochtonicznej, czyli na bazie nazw miejscowości. Można wyróżnić:

– formacje utworzone sufiksem *-ski*, np. *Jakub Białostocki* (p. 29), *Ezechiel-Berl Grodzieński* (p. 113), *Gerszon Krasnoborski* (p. 453), *Aron Aszer Rajgrodzki* (p. 467), ...żona *Szejna* z domu *Siemiatycka* (p. 128), *Mordechaj-Cwi Siedlecki* (p. 468), *Chaim Siemiatycki* (p.335), *Mordechaj syn Józefa Sławatycki* (p. 335), *Icehak Suraski* (p. 326), *Chaim syn Abrahama Tykocki* (p. 215);

– nazwiska równe nazwie miejscowości lub regionu, np.: *Abraham Mordechaj Choroszcz* (p. 201), *Liba Kurland* (p. 425), *Mosze syn Gerszona Luksemburg*, *Arie Lejb syn Mosze Luksemburg* (p. 275, 278);

– tworzone od m. m. przy pomocy innych sufiksów, np. *Mosze Rawic* (p. 502);

– tworzone od nazwy miejscowości za pomocą niemiecko-jidyjskiego sufiksu *-er*: *Liba córka Waltera Szlezinger* (p. 482).

Przy ogromnej ruchliwości Żydów nazwisko odmiejscowe wskazywało na miejsce zamieszkania lub pochodzenia. Jeżeli tworzono je na bazie toponimii regionalnej za pomocą charakterystycznych na badanym terenie środków derywacyjnych, nie wyróżniało się wśród nazwisk ogółu mieszkańców.

W antroponimii Żydów Tykocina odnotowano też nazwiska od etnonimów, między innymi:

Menachem Mendel syn Eljahu Dojcz (p. 126), *Reja Turek* (żona *Mosze Turka*) (p. 498).

– Nazwiska utworzone od nazwy zawodu

Identyfikacja osoby poprzez wskazanie na wykonywany zawód, pełnioną funkcję występowała w różnych kulturach, choćby w kulturze żydowskiej i słowiańskiej. Z badań *Zofii Abramowicz* wynika, że ten typ nazwiska dziedzicznego wśród Żydów białostockich utrwalił się w XIX wieku. W podstawach nazwisk odzawodowych znalazły się nazwy zawodów i pełnionych funkcji typowych dla środowiska żydowskiego, czyli związanych z zajęciami

w synagodze, czynnościami rytualnymi, nauczaniem, np. *Chazan, Kantor, Mełamed* itp., nazwy zawodów rzemieślniczych obsługujących diasporę, np. *Krawiec, Piekarz, Rzeźnik, Szewc* itp. [Abramowicz 2010].

Nazwy zawodów używane w funkcji nazwisk posiadają dużą liczbę poświadczeń w materiałach źródłowych, dotyczących Żydów Podlasia. Pojawiały się regularnie na przestrzeni całego okresu badawczego [Dacewicz 2008, 83-84; Abramowicz, 2010, 169, 293].

Ilość nazwisk odzawodowych w XX-wiecznej antroponimii Tykocina była stosunkowo niewielka, był to bowiem niezbyt duży ośrodek, w dodatku nie-przemysłowy, np. Abraham Arie *Grabarz* (p. 111), żona Brejna-Tejbel z domu *Kapłan* (p.144), Mirka *Kagan* (p.408), Arie syn Kadisza *Kohen* (p. 244), Mosze *Reznik* (p.503), Dawid *Sandler* (< hebr. sandlar, jid. sandler 'szewc' Abr 283; p. 340), Jeszajahu *Kramer* (p.448).

– Nazwiska charakteryzujące

Żydzi na Podlasiu używali także nazwisk charakteryzujących, które stanowią najstarszą warstwę antroponimów w systemach antroponimicznych wielu narodów. W środowisku żydowskim ten sposób indywidualizacji występował relatywnie niezbyt często na przestrzeni kilku wieków (XVI-XIX) [Abramowicz 2010, 301-312; Dacewicz 2008]. W I połowie XX wieku wśród Żydów tykocińskich również nie stanowiły typu popularnego, np. Jakub syn Abrahama *Choroszuca* (p.196), żona Chaja z domu *Pieniążek* (p. 257), Sara z domu *Pieniążek* (p.279), Nachum *Koziół* (p. 417), Chaim *Kulik* (p. 418), Zyskind *Wolf Rumianek* (p. 463), Izrael *Prawda* (p. 392), Nechama Jabłonowicz z domu *Chrzyszcz* (p. 226), Abraham syn Mosze Icchaka *Siniak* (p. 341).

W przedwojennym Tykocinie największą liczbę nosicieli reprezentowały nazwiska *Lew, Piekarewicz* i *Choroszuca*.

*

Analiza imion i nazwisk żydowskiej ludności Tykocina z I połowy XX wieku pozwoliła sformułować następujące wnioski:

1. Podstawowy element identyfikacyjny w diasporze żydowskiej stanowiło imię. Częste zjawisko to zestawienia dwóch imion (zapis z dywizem lub bez), np. *Sara Miriam Goldman* (p. 74), *Arie-Leon Goldsztejn* (p. 75), *Jakub-Mosze* syn *Menachema Mendla Goldzin* (p. 61), wyjątkowo trzech, np. Jakub syn *Aleksandra Zyskinda Lejba* Golda (p. 60).

Korzystano z zasobu imion rodzimych biblijnych, postbiblijnych, jidyjskich. Znacznie rzadziej zapożyczano imiona od ludności kraju osiedlenia lub

kalkowano. Formy pochodne imion tworzono w oparciu o wzorce słowiańskie, np. Ejtka, Raszka, Rywka itp.

Wpływy słowiańskie w imiennictwie tykocińskich Żydów można określić jako skromne. Nastąpiła zdecydowana zmiana w porównaniu z zasobem używanym w XIX w. (zwłaszcza w Białymstoku pod zaborem rosyjskim).

Imiona stanowiły podstawę nazwisk genetycznie patronimicznych.

2. Tradycyjne w kulturze żydowskiej sposoby identyfikacji jednostki zmieniały się pod wpływem historycznych, politycznych i kulturowych uwarunkowań kraju osiedlenia. System nominacyjny Żydów (typ i struktura nazwisk oraz modele nazewnicze) ukształtował się w oparciu o zwyczaje nazewnicze charakterystyczne dla kultury polskiej i wschodniosłowiańskiej. Uwidoczniły się na wielu płaszczyznach: fonetycznej, słowotwórczej i leksykalnej. Przykładem są:

– słowiańskie nazwiska odzawodowe: itp. *Grabarz, Reznik*;

– słowiańskie nazwiska charakteryzujące: *Chrząszcz, Pieniążek, Siniak, Choroszuca*, i in.

– słowiańskie nazwiska genetycznie patronimiczne, np. *Piekarewicz, Tomkiewicz, Zacharewicz*;

– słowiańskie nazwiska odtoponimiczne na *-ski*, np. *Grodzieński, Rajgrodzki, Tykocki*.

3. Antroponimię żydowską na badanym terenie wyróżniał udział licznych struktur jidyjsko-niemieckich, w tym nazwisk sztucznych, tzw. ozdobnych, które nawiązywały do historii, kultury i symboliki narodowej Żydów. np. *Goldsztejn, Rubinsztejn, Zilbersztejn, Szmuelson, Goldman, Szlezinger, Rozenblum, Chejker, Lipkes, Pines*.

4. Nazwiska kobiet miały formę nazwisk męskich (wobec nadal używanych w antroponimii polskiej odmężowskich formacji na *-owa, -ina* i odojcowskich na *-owna, -anka*), np. Rywka *Braun*, Sara Miriam *Goldman*.

5. Żydzi tykocińscy w I poł. XX wieku posiadali nazwiska dziedziczne.

Na podstawie analizowanego materiału nazewniczego tykocińskich Żydów można stwierdzić, że w wyniku kilkuwiekowego procesu tworzenia i stabilizowania się struktur nazwiskowych oraz utrwalania zasady dziedziczności ukształtował się specyficzny system antroponimiczny nasycony elementami kraju osiedlenia i krajów przesiedlenia, system odzwierciedlający wpływy różnorodnych czynników kulturowych i politycznych, ale też odznaczający się obecnością tradycyjnego żydowskiego substratu językowego. System ten odzwierciedlał kilkuwiekowe dzieje narodu żydowskiego, stanowił określoną wartość kulturową. Zachował się głównie w dokumentach, bowiem w sierpniu 1941 roku jego beneficjenci, czyli niemal wszyscy żydowscy mieszkańcy Tykocina, zostali bestialsko zamordowani.

Literatura

- Abramowicz Z., 2003, *Słownik etymologiczny nazwisk Żydów białostockich*, Białystok.
- Abramowicz Z., 2010, *Antroponimia Żydów białostockich*, Białystok.
- Abramowicz Z., Dacewicz L., *Proces stabilizacji i przyjmowania nazwiska dziedzicznego przez Żydów Podlasia*, (w:) *W komunikacyjnej przestrzeni nazw własnych i pospolitych*, red. I. Łuc i M. Pogódek, Katowice 2012, s. 31-42.
- Dacewicz L., 2008, *Antroponimia Żydów Podlasia w XVI-XVIII wieku*, Białystok.
- Dacewicz L., 2007, *The anthroponymic system in the Polish and eastern Slavic borderland compared to the ethnic structure*, (In:) *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences*, t. 3, Uppsala, s. 89-96.
- Guldon Z., 1989, *Ludność żydowska w miastach województwa podlaskiego w końcu XVIII w.*, „*Studia Podlaskie*”, t. II, Białystok, s. 48-55.
- Leszczyński A., 1974, *Żydowski ruch osadniczy na ziemi bielskiej do 1795 roku*, „*Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*”, 4/92, s. 31-58.
- Leszczyński A., 1980, *Żydzi ziemi bielskiej od połowy XVII wieku do 1795 roku*, Wrocław.
- Leszczyński A., 1983, *Spór pomiędzy kahałami Grodna i Tykocina o hegemonie nad skupiskami żydowskimi pogranicza Korony z Litwą w XVII w.*, „*Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*”, nr 2-3, s. 85-95.
- Leszczyński A., 1986, *Sytuacja i struktura społeczna Żydów ziemi bielskiej pod koniec XVIII wieku*, „*Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego*”, nr 1-2, s. 35-48.
- Leszczyński A., 1989, *Z dziejów Żydów Podlasia (1487 – 1795)*, *Studia Podlaskie*, t. 2, Białystok, s. 7-24.
- Tronina A., 1999, *Nazwiska Żydów aszkenazyjskich: próba klasyfikacji*, (w:) *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-jezykowych*, „*Studia Slawistyczne*”, t. 1, Białystok, s. 312-320.
- Wąsicki J., 1964, *Pruskie opisy miast polskich z końca XVIII wieku. Departament białostocki*, Poznań.

Strony internetowe

- <http://pl.wikipedia.org/wiki/Tykocin>, 25.04.2013
- <http://www.kirkuty.xip.pl/tykocinzeznania.htm>, 25.04.2013